

ועל הברכות. מה רצו בני לוט? עם שונאים גסים היה הכרח לנהוג באמצעים קשים. גם זה הוא בודאי לקח לדורות, אף כי לא קל להשוות את ההווה לעבר בענינים חמורים אלו. מאידך, בודאי האפילה פעולה הכרחית זאת על ההישגים של דוד. הלא בגלל פעולות הכרחיות כאלה ניטלה ממנו האפשרות לבנות את בית המקדש. אבל דברים גרועים הרבה יותר הגיעו על דוד ועל ביתו. הנבואה עליהם כלולה היתה בדברי נתן אליו "ואת הכבשה ישלם ארבעתיים" (יב ו), ארבע פורעניות גדולות ורעות שעליהן נכתב בפרקים הבאים.

פרק יג.

דבר הנבואה בכל שטח בחיים (פסוקים א-כא)

המחנך: פרק יג הוא דוגמה כיצד עם ישראל מודרך בכל ענייני חייו על ידי דבר ה' שבספרי הנביאים. אנו לא נקרא פסוקים אלו בכיתה. תקראום לעצמכם ואנו רק נדון בבעיות שבהם.

תלמיד: אם אנו קוראים בכל אופן, למה אי אפשר לקרוא גם בכיתה.

המחנך: יש דברים שבאופן טבעי יפה להם הצניעות, ההסתור, העניין המבואר בפרק זה שייך לסוג זה.

תלמיד: אם כן לא צריכים לדבר עליו כלל.

המחנך: יש דרך בינונית, תקראוהו ואחר כך נדון עליו. אני אפתח בשאלות או אתם. כרצונכם.

תלמיד: לשם מה יש לכתוב דברים כאלו בספר קדוש? הרי הספרים העוסקים בענינים אלו הם מאוסים.

המחנך: כבר אמרתי, מפני שאנו זקוקים להדרכה גם בענינים מאוסים, שלא נסתבך בהם ושנדע לצאת מהם.

תלמיד: מה הדרכה יש בזה?

המחנך: מיד תראה. אני מסכם בקיצור מה שאירע לאמנון לפי מה שכתוב בספר לפי דעת חז"ל בגמרא, בזהר, ובמדרשים.

תמר שעליה מדובר בפרק זה נקראת בפי הנביא בשם אחות אבשלום ולא בשם בת דוד, כי היא היתה בת אמו ולא היתה אחותו של אמנון. כאשר אמנון מדבר על תמר הוא קורא לה בשם "אחות אבשלום" (פסוק ד). נישואיה לאמנון מותרים היו על פי דין. אולם אמנון שנחשב אז יורש כסאו של דוד, לא ראה אפשרות לשאת אותה לאשה, מסיבות שונות. כנראה בגלל

שחשש כי זה יזיק למעמדו כיוורש העצר ואולי אף למלכות עצמה. בכל זאת רצה בה מאד. צערו גדל עד כי חלה מעגמת נפש. דברים כאלה אינם רבים בחיים, אבל הם קיימים והם בעיה לנפגעים ולהוריהם. כדי שיהיה המקרה של אמנון להוראה לדורות נכתב מה אירע לו. אמנון עצמו לא ידע מה לעשות, אף כי סבל מאד. אחד מן המשפחה, בן אחי דוד, נתן לו עצה. עצתו היתה נבזית, אולם לא פעם אדם מדמה בנפשו כי אפשר לפתור בעיות כאלה בדרך זו.

כדי להורות לדורות כי הפתרון הזה הוא לא רק נבזה, אלא גם בלתי מועיל, נכתב מה אירע לאמנון כאשר ביקש לספק את יצרו.

תלמיד: אם כן מה היא העצה.

המחנך: העצה היא לדאוג לא להסתבך בענינים כאלו. וכן יש לדעת שיש הרבה מאד כוזב בהרגשות הדומות לאלו שהיה אמנון מלא מהן. מה שכתוב בפסוק טו: "וישנאה אמנון שנאה גדולה מאד, כי גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה", היא אמת גדולה מאד במקרים רבים. היא סיבת גירושין רבים של זוגות צעירים. זה מלמד לאדם לא להפריז בערך הרגשות כאלו. ראשית כל יש לדאוג שלא להסתבך. ואם הסתבך אדם ישתדל להשתחרר מרגשות אלו, אם אין אפשרות של נישואים. עצתו של יונדב ה"חכם" ופיתרונו של אמנון אין להם ערך.

אם אנשים צעירים יודעים זאת וזוכרים זאת, זה מוסיף להם חכמת חיים. אבל לא רק למטרה זו נכתבו כל הדברים האלה. יש גם ענין אחר הנוגע לנו יום יום. האם אתם יודעים מה זה איסור "יחוד"?

תלמיד: שמעתי מה שהוא על זאת, אבל איני יודע בדיוק.

המחנך: איסור יחוד יש לו פרטים רבים. יסודו הוא כי רק לאיש ואשתו הנשואה לו אפשר להישאר לבדם בבית. עד אז נהג איסור זה רק ביחס לנשים שאסור לאדם להתחתן אתן, מפני שהם קרובי משפחה. (ויקרא יח ו-כד). לאחר מה שקרה בין אמנון לתמר נאסר היחוד גם בין איש ואשה שמותר להם להתחתן, כל עוד לא נישאו. מקרה זה העיד שאי אפשר להאמין לשום אדם בעניין זה.

תלמיד: האסור להישאר יחד בבית עם אחות?

המחנך: מותר להישאר בבית עם אחות. בדרך הטבע אין אח נושא עיניו לאחותו (תמר לא היתה אחותו של אמנון, כאמור).

תלמיד אחד: אמנון היה איש רע מאד.

המחנך: יתכן מאד כי היה אמנון אדם חשוב מאד ובצדק אפשר היה לראות בו יורש של מלכות דוד. אולם היצר של האדם בעניני נשים, פעמים רבות אינו מוגבל מעצמו על ידי גדולת האדם בשטח הרוחני. גם אנשים גדולים חייבים להשתדל מאד בענין זה. על כן גזרו חכמים שלא יהיה הבדל בין אדם פשוט וחסיד, לכולם אסור להישאר לבדם בבית עם אשה זרה.

תלמיד: איך אפשר לומר כי אמנון לא היה רשע גדול. למה ציווה לגרשה מחדרו. למה לא פייס אותה.

המחנך: גם זה הוא אחד הדברים שהפרק הזה בא ללמד. בתנאים כאלו לפעמים אדם נהפך כמעט לחיה ומאבד את השליטה על עצמו.

תלמיד: אמנון בודאי חשב כי היא תצא בשקט ותתבייש לפרסם את הדבר וכך יישכח הכל.

המחנך: אפשר שכן חשב. שמא בטח בזה שתמר היתה בת אשה גיורת. בגויים דברים מעין אלו היו מאד רגילים, אבל לא בין בני ישראל. אמנון חשב שבדיעבד היא תשתיק את העניין. אבל היא דוקא עשתה רעש גדול, דבר שהזיק גם לה עד מאד. אפשר שהנביא חפץ ללמדנו גם את זה. אם חס ושלום קרה מקרה כזה יש להסתירו ככל האפשר, כי אין כל תועלת בפירסום. "וכוּסָה קָלוֹן, עָרוֹם" (יב טו). מאד אפשרי כי התכוון ראשית כל לדבר מעין זה. אכן, בדיעבד נעשה דבר גדול על ידי תמר, שגרמה שבאותה שעה גזרו על יחוד עם פנויה (סנהדרין כא). אבל נראה שאין זו הוראה לדורות לעשות כן, כי כמעט תמיד זה רק מזיק ולא מועיל.

תלמיד: מנין שגם בישראל לא היו אז מקרים רבים כאלו. הלא אז לא היה איסור יחוד בין בלתי קרובים, אבל ידעו להסתיר זאת.

המחנך: שמא תוכלו אתם להוכיח מתוך הספר שמה שעשה אמנון היה משוקץ מאד בישראל.

תלמיד: תמר אומרת מפורש: "אנא אוליך את חרפתי, ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל" (פסוק יג).

המחנך: נכון מאד. זו עדות מצויינת שדבר כזה נחשב לחרפה ועושהו נחשב לנבל בישראל. נבל הוא מלשון נבלה, חיה מתה.

המחנך יסכם: אף כי הסברנו את הצדדים הטבעיים שבמעשה זה, בכל זאת נחשב המאורע כתוצאה מן הגזירה על בית דוד שיענש ארבעתיים, וזה היה העונש השני (הראשון היה מות הילד הראשון של בת שבע, פסוקים טו-כג). אילולא גזירה זו היו מסייעים לאמנון משמים שלא יכשל בדבר זה.

תלמיד: אם כן נענש אמנון בעוון אביו. האם בנים נענשים בעוון אבות?

המחנך: לא, הוא נלכד ביצרי עצמו. אבל אילולא חטאו של דוד, היתה זכות אביו מסייעת אותו. אז הוא היה מקבל סייעתא דשמיא מיוחדת. עתה נשאר לעצמו ולטבעו, ונכשל. הערה למחנך: ב"דעת סופרים" יש הרבה יותר פרטים בענין. כאן השתדלתי לקצר ככל האפשר. אם המחנך ירגיש צורך בכך ימצא שם יותר.

פרק יג.

הפורענות השלישית (פסוקים כא-לט)

המחנך: נקרא פסוקים אלו, ואני חפץ לשמוע את השאלות שלכם.

תלמיד: למה דוד אינו מעניש את אמנון.

המחנך: אם דוד לא מעניש, אות הוא כי כך צריכים לעשות. מה שדוד עושה זו הוראה לדורות. וכי מה יכול היה דוד לעשות?

תלמיד: בכל העמים מענישים מאד על דברים כאלו.

המחנך: אינני בקי בחוקי העמים בשטח זה, ואם העונש הוא גם על מקרה שבתוך המשפחה שלא מובא למשטרה. כפי שלמדנו פעמים אחדות, גם בישראל יש לחוקק חוקי מלכות זמניים, כנגד תקלות ובעיות השעה. אולם באלו יש להשתמש רק אם יש תועלת בכך.

הדין בתורה במקרים כאלו, כשלא מדובר באשה בוגרת, הוא שהאיש העושה כן משלם קנס לאבי הנערה, וחייב לשאת אותה לאשה, ואסור לו לגרשה לעולם (דברים כב כח-כט). ובכל אופן הוא משלם תשלומים, כעין פיצויים, על הבושה והצער שציער אותה, ובבתולה משלם גם על הפגם (רמב"ם הל' נערה בתולה פ"ב). במקרה זה אי אפשר היה לעשות כלום לפי דין תורה. דוד לא חפץ לקבל קנס מאמנון, ותמר כנראה לא רצתה להינשא לאמנון לאחר כל מה שאירע, ואפשר שאבשלום ששנא את אמנון מנע זאת. בגמרא (ירושלמי) נאמר שאמנון התבודד לאחר מעשה זה ועסק בתורה לכפר על עצמו.

במשפחה אחרת בודאי כל העניין היה נגמר בכך. אילו לא קדם מעשה בת שבע במשפחת דוד, היה הדבר נשכח. אולם משום שנגזר שדוד יענש, עדיין לא בא קץ למעשה.

כאן מופיע לפנינו אחיה של תמר, אבשלום, שעל מעשיו כתובים פרקים רבים.

תלמיד: אני לא רואה הבדל גדול בין מה שעשה אבשלום למה שעשו שמעון ולוי בשכם.

המחנך: יתכן מאד שהיו אנשים בישראל שגם הם חשבו ככה. אבל ההבדל הוא גדול. מעשה שמעון ולוי אירע לפני מתן תורה. שם היה מצב הפקר בארץ, כאן היה מקרה בודד.

תלמיד: פנחס הרג את זמרי שעשה מעשה פחות גרוע, לאחר מתן תורה.

המחנך: זמרי לקח נכרית. פנחס ידע כי במקרה זה מותר להרוג את האיש, אם רואים אותו בשעת מעשה. בקשר למה שעשה אמנון אין לנו הלכה כזו, מחוץ מהחובה לשאת אותה. אבל מאד יתכן כי רבים מן העם חשבו כמו שאתם אמרתם. מאד יתכן כי הם התרעמו בסתר ובגלוי על סלחנותו של דוד. אפשר לשמוע הד לדברים אלו בתפילות דוד בספר תהלים. אבשלום ידע זאת. שמא גם שמע שיש קנאים בישראל שמוכנים לפגוע באמנון שעשה נבלה כזאת ולא נענש. מתוך האמור בספר לא ברור, האם אבשלום תיכנן לפגוע מיד באמנון, או המחשבה באה אליו רק אחר כך. אולי תוכלו להביא אילו ראיות לכך מהאמור בספר.

תלמיד: כתוב "ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב". הוא רק לא דיבר אתו אבל לא חשב להרגו.

המחנך: זה ניתן להתפרש בשני אופנים: הוא חפץ לשלוט בעצמו ולא רצה לדבר, כדי שלא יתפרץ בכעס נגדו. ואפשר שהוא תיכנן מתחילה דבר רע ושתק, כדי שלא לגלות את תכניותיו. אבשלום היה איש מזימות.

תלמיד: דוד המלך היה איש גדול וחכם ואת ספר התהלים כתב ברוח הקודש, כיצד הרשה שאבשלום ירמה אותו והסכים שאמנון ילך למשתה של איש ששונא אותו.

המחנך: מה שאירע במשתה זה הוא אחד הדברים האימיים והמכוערים. הוא חרפה שמצויה היתה בגויים בימים ההם ונבלים בישראל למדו מהם גם בימי הבית השני. דוד לא יכול היה להעלות בדעתו דבר כזה. לא היה כן בישראל. גם עתה גרמה לכך רק הגזירה שדוד יענש. נשללה ממנו אפשרות ראיית הנולד. אולם עלינו לשאול את עצמנו מה היינו אומרים על דבר זה, אילו היינו חיים באותו זמן.

ראו אימתי ציוה אבשלום את נעריו להרוג את אמנון.

תלמיד: כטוב לב אמנון ביין (פסוק כח).

המחנך: הצורה שבה נהג אמנון, ששכח מכל מה שאירע והיה מוכן להטיב לבו ביין בנוכחות אחיה של תמר, כנראה הרגיזה ביותר. חובתו היתה להיות מאופק ועצוב כל הימים. הדבר הרגיז לא רק את אבשלום. בתנאים אחרים בודאי לא היו נעריו מוכנים לשמוע לו. מה הוא אומר להם?

תלמיד: אל תיראו וגו' חזקו והיו לבני חיל.

המחנך: למה לא לפחד להרוג אדם?

תלמיד: הוא הבטיח להגן עליהם.

המחנך: האם קיים את הבטחתו?

תלמיד: הוא ברח.

המחנך: ומה קרה לנערים שהרגו את אמנון.

תלמיד: לא כתוב.

המחנך: אבל אפשר לשער. לפי דין תורה הם לא יכלו להתחייב. לא היתה כאן התראה וקבלת התראה. וכן אי אפשר להמית לפי דין תורה, אם הרצח היה על ידי כמה אנשים ביחד. רק לפי דיני מלכות אפשר היה להמיתם. אבל כאן כנראה עמד העם הזועם להגנתם. אילו נענשו בודאי גדול היה הכעס על דוד.

תלמיד: אולי משום כך אמר להם אבשלום: "אל תיראו".

המחנך: יתכן מאד.

תלמיד: הוא אמר להם "והיו לבני חיל", כנראה קיווה שהם אף יחשבו לאנשים מצטיינים.
המחנך: מאד אפשרי. אנו נראה להלן שיואב השתדל כי דוד יסלח לאבשלום ויחזיר אותו לירושלים. יואב הכיר את העם וידע כי העם הוא עם אבשלום. דוד סלח גם מפני שכולם הכירו שבסופו של דבר נהרג כאן אדם שעשה מעשה נבלה. מאד יתכן כי היו בעם אנשים שראו את אבשלום כפנחס שני, העוקר רשע מן העם. פעולת אבשלום תסייע לו לאחר מכן לארגן את המרד בארץ, לא כבן רשע, אלא כאיש הדואג לסדר הטוב, כפי שנלמד.

תלמיד: אנו מצדיקים את אבשלום?

המחנך: הכיתה איננה בית משפט. אנו רק חפצים להבין מה שאירע. אנו גם מאמינים שכל מה שנעשה אז בישראל היה על יסוד רוחני חזק. תראו להלן (יד יג) כי עם ישראל נקרא בתואר הכבוד של "עם אלקים", תואר גדול מאד, שבו הוכתר עם ישראל גם בעת מלחמתו על הפשע של הפילגש בגבעה (שופטים כ ב). כל זה יוצר רושם שיש לראות בפעולת אבשלום לא סתם מעשה נקמה. עם ישראל בכלל כפי הנראה ראה בכך אות כי את פרי מעשיו אוכל האדם. פעולה זו היתה סיוע גדול לאיסור היחוד של פנוי (בלתי נשוי) עם פנויה. מה עשתה אחותו תמר לאחר המעשה. ראו בספר.

תלמיד אחד: "ותקח תמר אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה וגו' ותלך הלוח וזעקה" (יג יט).

תלמיד: זה מעורר בכי לקרוא פסוק כזה.

המחנך: צדקת. אכן אמרנו כי יתכן ולא היתה צריכה לעשות כן, כדי למנוע מעצמה אסון נוסף, שאיש לא ירצה לשאת אותה לאשה. אבל היא לא יכלה לשלוט ברגשותיה הטהורים. היא היתה בת גיורת אבל כבר הספיקה לקלוט לתוך נפשה את טהרת בנות ישראל. אפשר שגם אבשלום הושפע מרוח זו, או ניסה להשתמש ברוח זו, לעשות כרעתו.